

שיחה

יציאת שבת
8.08

כניסת שבת
7.06

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת במדבר, סיון תשע"ג גליון חג השבועות שנה שלושים וארבע, גליון מס' 30

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אברהם

"יגעתי ומצאתי - תאמן"

במסכת מגילה (ו, ב) מובא: "ואמר רבי יצחק: אם יאמר לך אדם, יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן". משמע, שהיגיעה היא תנאי לזכות לתורה וראש לכלם. נקדים תחילה, שהנה "ימשה קבל תורה מסיני ומקרה..." (אבות א, א). נמצא, שמשה רבינו הוא הראשון שקיבל את התורה מאת הקב"ה. והנה, על הפסוק (שמות לא, יח): "ויתן אל משה קבלתו לדבר אתו", מובא בגמרא (נדרים לז, א) וכן במדרש: "פתחלה היה משה למד תורה ומשקחה, עד שניתנה לו במתנה" [ולא כרשי"י (שמות, שם) על פי התנחומא, שמשום שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן כמעט כזה, ניתנה לו במתנה]. נמצא, שתחילת הקבלה של התורה שניתנה תחילה למשה, היה זה בדרך של לימוד ושכחה, עד שהתורה ניתנה לו במתנה. אף שאין לו השגה בדברים אלו, מכל מקום, הרי לו שאפילו "יתלמד" כמשה רבינו, ו"תלמד" כהקב"ה, ולימוד בהתמדה של ארבעים יום רצופים - באופן של "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" (דברים ט, ט) - ללא אכילה ושתייה, ללא תנומה וללא שום הפסקה, ומכל מקום עדיין שלטה בהם השכחה והוצרך משה רבינו לקבל את התורה בדרך של "מתנה". לכאורה קשה, היאך יתכן שאחד כזה עמל ויגיעה - לא זכה משה שתישאר התורה בידו ושלטה בלימודו שכחה? וכן לאתך גיטא, אם לבסוף אין יצאה כי אם לקבל במתנה, למה הוצרך לזה תחילה כל כך יגיעה וכל כך עמל? אלא ודאי, שכבר בתחילת מסירת התורה לישראל - רצה הקב"ה ללמדנו, ש"אם יאמר לך אדם... לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן, יגעתי ומצאתי - תאמן". אין שום יצאה ואין שום דרך אחרת היאך לזכות לתורה. קניין התורה, תחילתו "יגיעה" וסופו "מתנה", והיא בלא קני - לא קני. הן דברי הגמרא (נדה ע, ב), ששאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנניא (ענין שם סט, ב): "מה יעשה אדם ויחזקם? אמר להן: ירבה בשיבה וימקט בסחורה. אמרו: הרבה עשו כן ולא הועיל להם! אלא, יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שטאמר... קטאי קא משקעין [רשי"י (שם)]: "למה ליה למימר להו ירבה בשיבה, הואיל וברחמים הדבר תלוי! דהא בלא קני - לא קני". יוצא, שהתשובה לשאלה "מה יעשה אדם ויחזקם?" היא: "דהא בלא קני - לא קני" - ירבה בשיבה" (עמל ויגיעה) ויבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו" (כדי לקבלה ממנו במתנה).

ובביאר הדבר, הנה מצינו גם בקנייני העולם, שדבר שאדם זכה בו על ידי עמל ויגיעה - חביב ויקר בעיניו הרבה יותר מדבר שבא לידי בנאיאה ושלא על ידי היגיעה, ועליו הוא מסור נפשו יותר לשמרו ולהצילו, ומצטער יותר בהפסדו. ואם במילי דעלמא שהם קניין לזמן וכחלום יעוף - כן הוא, על אחת כמה וכמה בקנייני הנצח, שדווקא דברי תורה שאדם עמל עליהם וזכה בהם על ידי יגיעה, בהם הוא מרגיש שהם "שלו". וכך מפרש רבא (עבודה זרה יט, א) את הפסוק (תהלים א, ב): "כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יקצה יום גלילה". "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה (תורת ה') ולבסוף נקראת על שמו (עבודתו)". ומפרש רשי"י (שם) "נקראת על שמו" - "של אותו תלמיד שטרח בה". היינו, דווקא על ידי שטרח בה נהפכת התורה להיות חלק מעצמותו, לפי גדל הקשר והחביבות שהוא מתקשר על הדבר. אבל בלא שטרח, הרי שלא תהיה תביבה בעיניו יותר משאר קניינים ולא יחוס לשמרה, וממילא אינה נקנית לו בקניין גמור כי אם כדבר החולף.

הרב יצחק חיים פוס

מערכת "שיח" מברכת מעומקא דליבא את ראש העיר - ר' רחמים מכו"ל וחברי מועצת העיר: ר' שי קציוף ור' מנחם קליין, הי"ו על תמיכתם התמידית בהדפסת גליונות "שיח", מידי שבת בשבתו לתועלת ציבור הקוראים ולהנאתם. חילכם לאורייתא!

לגליון זה נתקבלה תרומה מאת פרופ' חיים אביב נ"י לע"ע אביו ר' צבי אלימלך ב"ר יצחק אייזיק גרינשפן ז"ל, נלב"ע בחג השבועות ו' בסיון תשל"א כמו כן, נתקבלה תרומה מאת נפתלי זיסמן נ"י לע"ע הסבא, ר' אברהם ב"ר רפאל הכהן שניידר ז"ל, נלב"ע ה' בסיון תשד"מ תנצב"ה

חדשות סיני/עורך: נפתלי יערי

בעיה חמורה במחנה ישראל - אין כלי אוכל עם מתן תורה וקבלת המצוות, נוצר במחנה ישראל מצב בעייתי. כל כלי האוכל אינם ראויים עוד לשימוש.

לכתבו נמסר, כי עד מתן תורה - לא היו קיימים דיני הפרשה בין מאכלי בשר למאכלי חלב, כמו כן לא נצטוו על שחיטה כשרה ועל הכשרת הבשר לפני השימוש בו. עתה, משנתנה התורה וכל המצוות חלות על כלל ישראל, נאסרו כל הכלים בשימוש.

כתבו מוסיף ואומר, כי בשלב זה - עד להכשרת הכלים הניתנים להכשרה או עד ליצור כלים חדשים - נתן לאכול רק מאכלי חלב.

ממקורות יודעי דבר נמסר לכתבו, שזו ארחת הסיבות לכך שנהוג בכל תפוצות ישראל לאכול מאכלי חלב בחג השבועות.

התנגדות בפמליא של מעלה למתן תורה לישראל לכתבו נודע, כי בקרב הפמליא של מעלה, התעוררה התנגדות רבה למתן תורה לישראל.

לדברי כתבו מארחי הפרגוד, כאשר בא משה לקבל את התורה, אמרו מלאכי השרת לקב"ה: "המנה גוזה יש לך בבית גניז, שנראה עוד קודם לבריאת העולם, ואתה מבקש לתיתה לבשר נדם?".

אמר הקב"ה למשה: עמוד והשיבם דבר. אמר משה לקב"ה: מתיירא אני, שמא ישרפני בקהל פיהם. אמר הקב"ה למשה: "אחוז בכסא כבודי והשיבם".

לדברי אותו כתב, הציג משה למלאכים מספר שאלות:

וכי משה ומתן יש ביניכם?

וכי אכילה ושתייה יש ביניכם?

וכי נוקח וממכר יש ביניכם?

המלאכים, כמובן, השיבו בשלילה לשאלות אלה ועל כן אמר להם משה: יוצא, אם כך, שלכם - המלאכים - אין מה לעשות עם התורה והיא מיעדת רק לבשר נדם. מיד השתתקו המלאכים ומשה קבל את התורה.

דרש דרש

מהמדרש שבועות

שמות רבה - יתרו, כה, 1 - "ויבדור אלקים את כל הדברים האלה לאמור", אמר רבי יצחק: מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט, יד): "כי את אשר יקשו פה עמנו עומד היום, ואת אשר איננו פה עמנו היום". "עמנו עומד היום" - אין קתיב כאן אלא "עמנו היום". אלו הנשמות העתידות להקראות שאין בהם ממש, שלא נאמרה בהם עמידה, שאף על פי שלא היו באותה שעה - כל אחד ואחד קבל את שלו. וכן הוא אומר (מלאכי א, א): "משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי". "בימי מלאכי" - לא נאמר אלא "ביד מלאכי", שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני, ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות. וכן ישעיה אמר (ישעיה מ, טז): "מעת היותה שם אני". אמר ישעיה: מיום שנתנה תורה בסיני - שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת, אלא (שם, שם): "יועתה אלקים שלחני ורוחיו", עד עכשיו לא ניתן לו רשות להתנבאות. ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן, אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור, כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני...

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

המדבר אז והיום

במגילת העצמאות של המדינה נאמר בטעות, שבארץ ישראל קם העם, והיא מולדתו. האמת היא, שעם ישראל נולד כעם במצרים, ופרעה היה הראשון שהשתמש במונח זה, ביחס לבני ישראל. "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממני" (שמות א, ט). אחרי היציאה מגוש, התגבש העם במדבר במשך ארבעים שנה, שם קיבל את התורה ועשה את ההכנות הנדרשות לקראת הכניסה לארץ. לעובדות היסטוריות אלו, יש השלכות שונות ומגוונות, ולא נדון בזה עתה. רק נציין דבר אחד, שזה אמור "לצרוב" בתודעה שלנו את העובדה, שארץ ישראל היא לא שלנו ממש, כמו שחושבים, אלא, כאמור בפרשת פקדתי: "כי לי הארץ, כי (כמו) גרים ותושבים אתם עמדי" (ויקרא כה, כג). לכן, צריך לזכור, את האמור קודם בפרשת אחרי מות, שהארץ עלולה להקיא אותנו, בעל הבית יכול "לחרוק" אותנו מהבית - אם לא נשמור עליו. ובגלל, או בזכות, אותה תקופה של ישראל במדבר בראשית דרכו, "מלווה" הוא אותנו לאורך הדרך. בתנ"ך הוא מוזכר במיוחד, בהקשר עם הטאלה העתידית. מדוע? כי יש הקבלות בין טאלת מצרים לטאלה העתידית. לכן, הזכירו הנביאים דברים מיוחדים הקשורים למדבר, כפי שנדגים, מעט, להלן: הנביא ישעיה אומר: "ששום מדבר וציה, ותגל ערבה ותפרח פחבצלת פרח תפרח ותגל, אף גילת ורץ, כבוד הלבנון נתן לה, הדר הכרמל" (ישעיה לה, א-ג). יש אומרים שהכוונה לארץ ישראל, שנמשלה למדבר, כי זה היה מַצְבָּה, להיות עם ישראל בגלות (ראה בפרשת פקדתי כו, לב): "תקשמוני אני את הארץ...". ומבטיח הנביא, שבטאלה העתידית - הארץ תשוב לפרוח. על פי פירושו זה, אנו יכולים לומר בוזאות, שהנבואה התגשמה.

ויש אומרים, שהמדבריות בסביבותינו יפרחו, וזה יהיה חלק מהניסים הגלויים של הקביה בעולם, כדי לקרב את כל העולם להכרה בגדולתו. ואולי, פריחה זו היא לקבד בני ישראל השבים לארץ מהגלות. וכמו שבטאלת מצרים עברו לארץ דרך המדבר, כך גם יהיה, על פי הנביא, לעתיד לבוא. ובסוף הפרק (ישעיה, שם) נאמר: "כי נבקעו במדבר מים, ונחלים פָּרְבּוּ. והיה השרב (יובש) לאבן, וצמאון למפועי מים... והיה שם מסלול תָּרַךְ... ופְּדוּיֵי הַיָּשׁוּבִים וְבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה..." (פסוקים ו-ז).

ברור לנו כיום, שבימות המשיח, לא יחצו מדבריות כדי להגיע לארץ, כפי שעשו חלק מיהודי אתיופיה ותימן בעבר (רק חבל, שהללו לא זכו לניסים המתוארים...). לכן, סביר לומר, שהפירוש המדבר על הארץ - הוא הסביר יותר. גם הנביא יחזקאל אומר: "לכן, הרי ישראל שקמו דָּבַר ה'... להרים ולגבעות... ולקָרְבוֹת השְׁמֹמֹת..." (יחזקאל לו, ד). זה היה להיות העם בגלות, ובעתיד: "ואתם הרי ישראל עֲנֹפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לעמי ישראל, כי קָרְבוּ לְבוֹאֵי" (שם, פסוק ח). ועל פסוק זה אמרו חז"ל: "אינן לך קץ מגולה מזה", וכאמור, ביה אנו רואים זאת. רק עלינו לא לחזור על שגיאות אבותינו במדבר, כדי שטכה לגאולתנו, ב"ימדי" הנוכחי.

מנחם אדלשטיין

מתורתם

יהי הקרב יומת

"שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובד ארורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר: זאלה הנכדים אשר יעשו רחשן ואפדי (שמות כז, ד). אמו: הללו למי? אמרו לו: לכהן גדול. אמר אותו נכרי בעצמו: אלך והתגייר, בשביל שישמני כהן גדול. בא לפני שמאי, אמר ליה: גיירני על מנת שתשימני כהן גדול. דָּחַףוּ בְּאָזְנוֹת הַבֵּן שֶׁבִידוּ. בא לפני הלל - גייריה. אמר לו: כלום מעמידין מלך אלא מי שיועד טכסיסי מלכותו? לך למוד טכסיסי מלכות - למד את ההלכות הנוגעות לתפקיד זה. הלך וקרא, קיין שהגיע (לפסוק): **וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת** (במדבר א, טא), אמר ליה (הַיָּהוּ): מקרא זה על מי נאמר? אמר לו (הלל): אפילו על דוד מלך ישראל. נִשְׂאָה אוֹתוֹ וְרָקַל נְחוּמֵר בעצמו: ומה ישראל שנקרא 'בנים' למקום, ומתוך אהבה שָׁאֵהָם קרא להם 'בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל' (שמות ד, כד) - פְּתִיב עליהם **וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת**, וְרָקַל שבא בְּמִקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ - על ארת כמה וכמה: בא לפני שמאי, אמר לו: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? וְהָלֵא פְתִיב בתורה: **וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת**? בא לפני הלל, אמר לו: עֲנֹוֹתָן הַלֵּל, יִנְרוּ לך ברכות על ראשך. שְׁהִקְרַבְתִּי תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה" (שבת לא, א).

הסיפור שלפנינו, מקשר אותנו הן לפרשת השבוע, שמדברת על עבדת הלויים בהקמת ופירוק המשכן וּמְצִיָּהוּ: **וְהָיָה הַקָּרֵב**

יומתי" (א, טא), והן לרג השבעות - בו אנו קוראים על סיפורה של רות המואביה - אמה של מלכות. כאשר שואל הַיָּהוּ, מי הם ה"יורשים" שעליהם מדבר הפסוק **וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת**? ענה לו הלל: "אפילו על דוד מלך ישראל". האם דביו של הלל באו לזוּמָא בַּלְמָא, או שמא יש בהם אמירה מדויקת כלפי אותו וְרָקַל המבקש לו את הכהונה הגדולה? מעצם העובדה שְׁהָיָה התפעל כל כך מְהֵלֵל, על אף שלא גילה לו כבר מהתחלה כי בקשתו אינה אפשרית, יש בה כדי ללמדנו שני דברים: אחד, שְׁמִשְׁנֵי הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל לֹא הֵייתָה מִמֶּשׁ קְרִיטִית עֲבוּרוֹ, ושניים - שההלל הצליח לזהות את זה.

בְּמִקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ מָגִיעַ הַיָּהוּ הַקָּל, ומבקש להיות הנכבד שבישראל. תגובתו של הלל מפתיעה אותו. בעונותונו אומר לו הלל: אתה יכול להיות בראש הפירמדה, ממש כמו דוד מלך ישראל - נינה של הגיורת רות. אולם, כשתצא ותלמד **טכסיסי מלכות** - אותם אתה מבקש באמת, תמצא, שהתורה מגבילה אותך ממשנֵי הַכְּהוּנָה, כשם שהיא מגבילה גם את מלך ישראל, חשוב ככל שיהיה.

עכשיו, משלים הַיָּהוּ את התמונה בעצמו ומבין, שכשם שְׁנָךְ יכול להיות מלך בישראל, כך **אפילו ישראל מוטב ומלידה - אינו יכול להיות כהן**. לומר **(רש"י הירש ית, ה):** "שהמקדש ועבדתו... כולם נתקנו על פי רצון ה' עד לפרטי פרטיהם, ולא יעשה בהם שום דבר על פי שיקול דעתו של אדם", או על פי שיקולי כבוד ויוקרה.

איתי וייס

פינת ההלכה

הנעור בליל שבועות (ב)

שיעור (זמן של) שְׁתַּיִם (שישים) גְּשָׁמִים (לרוב הפוסקים, חצי שעה) - לפי כולם יכול לברך ברכות אלו.

ג. ברכות התורה - הימשנה ברורה (סימן מז, סק"ח) כתב, שהפוסקים נחלקו לגבי אם שְׁפִעוֹר כל הלילה, לכן, ספק ברכות לְהַקֵּל ולא יבדך. אך הוסיף, שיראה לשימוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו, שיקָוֵן להוציא בהסכרת והוא יִכָּוֵן לצאת ויענה "אמן", ויאמר אחר כך איזה פסוקים, כדי שיהא נחשב לו בְּמִקְוִים לימוד.

הימשנה ברורה (שם) הביא דברי **רבי עקיבא איגר**, שאם ישן ביום שנת קבע על מיטתו - אף שְׁפִעוֹר בלילה שלאחריו - מברך בבוקר ברכת התורה בעצמו.

רבי שלמה זלמן אויערבך (**יאשי ישראל**, פ"ו, הערה עה) פסק, שאם ישן ביום - יכול לברך אפילו כאשר ישן ביום בבדיו. רוב הפוסקים כתבו, ששיעור זמן שנת היום שבעקבותיה יכול לברך, הוא חצי שעה. אם אין מי שיוציאו בברכות התורה - **היחזון איש** (**ידינים והנהגות**, פ"א, יב), **רבי שלמה זלמן אויערבך** (**ימנחת שלמה**, סימן צא, א, ד"ה אב) ו**רבי יוסף שלום אלישיב** (**יקובץ תשובות** - ח"א, סימן ט) כתבו, שאין צריך להפסיק בלימודו. מאידך, דעת **רבי צבי פסח פראנק** (הביאו **הימנחת שלמה**, שם), שאסור להמשיך בלימודו. וכן כתב **רבי שמואל ואזר** (**ישבת הלוי** - ח"י, סימן ע, ב) שלדעת הרבי עקיבא איגר שהישן ביום - יכול לברך, צריך להפסיק מלימודו.

הרב אריה ויזל

אין לך בן חורין אלא...

"יידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמרי" (שמות כ, א). "וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידים ואת קול השִׁפָּר ואת הרוץ עָשׂוֹ, וַיֵּרָא הָעָם וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק" (שם, פסוק יד). במה זכו דווקא עשר דברות אלה, להאמר ישירות מפי הגבורה באוֹנֵי בני ישראל, במעמד הר סיני? שאלה זו מתחלקת לשניים: ראשית, כל המצוות הכלולות בעשרת הדברות - נאמרו פעם נוספת, בְּמִקְוֹמוֹת אחרים בתורה. שנית, דועה הפסיקה ההלכתית, שאין לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, שכן: "אלה ואלה דברי אלקים חיים". משמע, אין יחודיות דווקא למצוות אלה, דבר המחזק עוד יותר את השאלה שהוצגה לעיל.

אם נעיין בְּמִקְוֹמוֹת אחרים בתורה, נמצא מאחד מְעַנְּנֵי לעשרת הדברות. המצוות הכלולות בעשרת הדברות, אינן יכולות להתקיים על ידי עבדים. בפרשת בְּהָר (ויקרא כה, מז-ג), מצוים אנו לגאול את מי שנמכר לְעָקֵר משפחת וְרָשִׁי (שם, פסוקים מז-ג) מפרש: "כשהוא אומר לְעָקֵר" - זה הנמכר לעבודה זרה עצמה להיות לה שְׁמֵשׁ, ולא לְעֹלָהוֹת, אלא לחטוב עצים ולשאוב מים... צְאָלָה תהיה לו - מִיד, אֶל תִּנְיָחֶהוּ שְׁיִטְמַע עד שנת היובל". משמע, שהחשש הוא, שהעבד יִטְמַע בין הגויים, כיוון שאדונו יכפה עליו לעבד את אלוהיו שלו (של האדון). משמע, שאת המצוות הקשורות לאמונה ועבדת ה', העבד אינו יכול לקיים. גם מצוות שבת

חזק לנצר

ומצוות כיבוד אב ואם - אין ביקי העבד לקיים, שהרי (שמות כא, ד): "אם אָדָנְךָ יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות, האשה וילדיה תהיה לאדניך", משמע, שהקשר בין הורים וילדים - מנותק וכיָדָ יקיים מצוות כיבוד אב ואם: ומי יערוב כי אדונו יאפשר לו לקיים את השבת?

גם במצוות שבין אדם לחברו, ספק גדול אם יוכל העבד לקיים את המצוות, שהרי שנינו (גיטין יג, א): "עֲבָדָא בְּהַפְקִיָא וְיִתָּא לִיה, זִילָא לִיה, שְׂכִיחָא לִיה, פְּרִיצָה לִיה". כלומר, לעבד אין עֲבָדוֹת של רכוש הזולת, אשת הזולת וכל כיוצא באלה. כיוון שאינו אדון לעצמו, ממילא אין לו גם שום גישה וכבוד לכל מה ששייך לזולתו.

מכאן נובע, שעשרת הדברות, הן בעצם שטר שחרור של בני ישראל מעבדות מצרים. רק מי שהוא בן-חורין, מעבדות לאדם, והופך להיות עבד לה, ככתוב (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עֲבָדֵי הֵם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". **שלוש תחנות** עברו בני ישראל עד שהפכו לעם: **יציאת מצרים** - שחרור מעבדות פיסית, **קבלת התורה** - שחרור מעבדות רוחנית ו**כיבוש ארץ ישראל וירושתה** - הפיכה לעם.

נפתלי יערי